

מגילה כח

משה שווערד

1. עיין מראה מקומות בסוף דף כז- בענין רב פרידא

2. חידושי הריטב"א מסכת מגילה דף כח עמוד א

ולא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה דאמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן כל האוכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה כאלו אוכל טבלים ולית הלכתא כוותיה. דלא דמי לטבל דעלמא שמתנות כהונה שבו הוא מעורב בכל הדגן, אבל בבהמה מתנות כהונה שבו דהיינו זרוע ולחיים וקיבה חלוקים הם לעצמם, וגם אינם קדושים שמותרין נמי להדיוט אלא שיש בהם משום גזל השבט, ור' פרידא שלא היה אוכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה למדת הסידות היה וכעין שאמרו במסכת חולין (ל"ז ב') על יחזקאל הנביא.

3. טורי אבן מסכת מגילה דף כח עמוד א

והאמר ר"י כל תלמיד חכם כו'. ואף על גב דכהן מצוה מה"ת לקדשו בכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון כדנפקא לן בפ"ה דגיטין (דף נ"ט) ה"נ ת"ת יש לו דין כהן בהא, כדאמר בפ"ח דנדרים (דף ס"ב ע"א) שרי לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא שרו לי תגרא [י] ברישא, שנאמר ובני דוד כהנים מה כהן נוטל חלק בראש אף ת"ח כן. וכיון דאיתקש לכהן משום הכי כבוד תורה עדיף משאר עשה כדאמר בפ"ד דשבועות (דף ל') ר"י הוי ידע ליה סהדותא למר זוטרא אתו לקמיה דאמימר אותבינהו לכולהו א"ל ר"א והאמר עולא מחלוקת בב"ד אבל בעדים דברי הכל בעמידה, א"ל האי עשה והאי עשה עשה דכבוד התורה עדות. וה"נ תנן בספ"ג דהוריות (דף י"ג ע"א) ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה. ונפקא ליה הגמ' מדכתיב יקרה היא מפנינים ומשמע התם דלכל מילי קדים. וכמ"ש בחידושי שם:

4. חידושי הריטב"א מסכת מגילה דף כח עמוד א

ולא ברכתי לפני כהן למימרא דמעליותא הוא והאמר ר' יוחנן כל ת"ח שמברך לפניו אפי' כהן גדול עם הארץ חייב מיתה שנאמר כל משנאי אהבו מות אל תיקרי משנאי אלא משנאי. כי המזלזל בכבוד תורה גורם שישנאוהו בני אדם, ודוקא כשהכהן מברך מעצמו דאומר שלו ראוי לברך [אבל אם הת"ח אומר לו לברך] ונראה שברשותו הוא שמברך אין בכך כלום ואפילו לעם הארץ דעלמא כדאיתא בפרק כיצד מברכין.

5. תוספות מסכת מגילה דף כח עמוד א

כי קאמר איהו בשוין - וקשה מאי רבותא והא כתיב וקדשתו לכל דבר שבקדושה לברך ראשון [1] וי"ל דשוין לאו דוקא אלא כלומר שהכהן נמי תלמיד חכם אמנם אינו חשוב כמותו ואפי' הכי לא היה רבי פרידא רוצה לקרות לפניו וגם צריך לומר דשאר כהנים היו כפופים לרבי פרידא דאל"כ לא הוי רבותא כדחזינן פרק הניזקין (גיטין דף נט: ושם) דרב הונא לא הוי קרי בכהני אי לאו דרבי אמי ורבי אסי כהני חשיבי דארעא דישראל הוו כייפי ליה [2] ועי"ל דהא דאמר התם דרב הונא לא הוה קרי בכהני אלא משום דשאר כהני כייפו ליה היינו דווקא בשבתות וי"ט דאיכא כינופיה אבל בב' ובה' קורא שפיר בפני כהן אף על גב דלא הוי גדול כ"כ וכדיוקא זה יש בהדיא פרק הניזקין ורבי פרידא לא רצה לקרות בפני כהן אפילו בב' ובה' ורש"י פירש דהכא מיירי בברכת המזון וה"נ משמע לישנא דלא ברכתי מזללא קאמר ולא קריתי וברכת המזון לא נתקן להן משום דרכי שלום ואפי' הכי לא היה רוצה רבי פרידא לברך בפני הכהן.

6. חידושי הריטב"א מסכת מגילה דף כח עמוד א

ואמרינן כי קאמר ר' פרידא בשוין. כתב ר"ת ז"ל דלאו בשוין ממש דא"כ ודאי כהן קודם שהרי שוה בתורה ויותר עליו קדושת כהונה, וכתוב וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון, ומאי רבותיה דר' פרידא, אלא לומר שאף הכהן ת"ח, אלא שזה גדול ממנו, ובהכי רשאי החכם הגדול ממנו לתת לו כוס של ברכה לברך לפניו מפני מעלת קדושת כהונתו, ולא קאמר ר' יוחנן אלא בעם הארץ כדאיתא בהדיא.

7. ספר שפתי חכמים

כסו כח חוכמי חיים: כי קאמר איהו בשוין. עיי' בתוס' ד"ה כי. ובאגדה י"ל כי קאמר איהו בשוין כ"ל שרי פרידא אמר דענותותו אפילו על קטן מננו, סהול שווס לו: שארן תלמידיו את כי נסונוי צן סקנה וכו' אמר

8. שו"ע או"ח סימן קסז

(יד) אם המסוכים רבים, גדול שבכלם בוצע: הגה - ואם הם שוים ואחד מהן כהן, מצוה להקדימו; ואם הכהן עם הארץ, ת"ח קודם לו; ואם הכהן ג"כ ת"ח, אלא שהוא פחות מן השני, טוב להקדימו אבל אין חיוב בדבר. וע"ל סי' ר"א (ומרדכי פ' בני העיר ב"י סי' קל"ה בשם רשב"א) ואם יש עמהם בע"ה, הוא בוצע ואפילו אם האורח גדול (והמברך יאמר תחלה ברשות מורי ורבותי) (א"ז וב"י בשם שבולי לקט):

9. משנה ברורה על או"ח סימן קסז

(ע) ת"ח קודם לו - ואסור (ס) להת"ח להקדימו לפניו ומבזה בזה את התורה ואיתא לקמן בסימן ר"א דדוקא אם מקדימו לפניו דרך חוק ומשפט כהונה דהיינו מפני שהוא כהן אבל אם נותן לו רשות לברך שלא מחמת כהונה רשאי:

(עא) טוב להקדימו - ואיתא בגמרא שמי שנוהר בזה מאריך ימים בכך:

10. שערם מצויינים בהלכה

שבת (לא). דהלל לא הקפיד על כבודו. והא דאמרינן במס' יומא (כג.) כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש כו', כבר כתב החיד"א בפתח עינים דהיינו שאין לו הנאה כמו הנחש שאין לו הנאה, והנקימה הוא רק לכבוד התורה, ואין אדם בטוח בעצמו.

11. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן רח

וגם בתפלת רחב"ד [צ"ל: ר' נחוניא בן הקנה] שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי לא מיירי ולא נתיירא מהמתכבדים בקלונו ת"ו כי לא נמצאו כאלו בחבורת חז"ל, ועוד מ"ט לא חש על כשלונו ההלכה עצמה ורק על שישמחו בו חבריו, אבל נלע"ד עפ"י דאיתא פ' יש נוהלין קל"ג ע"ב אני ה' בעתה אחישנה ופירש רשב"ם וז"ל, איכספ רב עיליש מרבא פן יאמר רבא בלבו אילו לא הייתי בכאן היה דן דין שקר וכו', קרא עליו רבא לנחמו אני ה' בעתה אחישנה, בעת שהצדיקים צריכים לישועה הקב"ה ממצאיה להם אף אתה אני יודע כך שמעולם לא באתה דין תקלה על ידך שהרי עכשיו זמנני לי הקב"ה קודם שהגעת להוראה ולא נכשלת עכ"ל, הרי שרב עיליש כמעט נכשל והקב"ה הזמין לו רבא והיה שמחה לרבא שזכה להציל רב עיליש, ויותר טוב היה לרב עיליש אילו זיכהו הקב"ה שיעמוד על האמת מעצמו ולא יצטרך להזמנת רבא להצילו ושישמח רבא במצותו, וזו היתה תפלת רחב"ד שלא אכשל בדבר הלכה ואצטרך שליח להחזירני וישמחו בי חברי שזכה להצילני, אתה ה' תזכיני שאעמוד בעצמי על האמת, וכן כל חברי לא נצטרך זה לזה, כנלפע"ד, אבל חלילה וחלילה שישמחו איש בתקלת חברו:

12. קובץ המאור סיון תשע"א-תלמידי רבי עקיבא וקבלת התורה

הרב אביגדור נבנצאל (ירושלים במועדיה, שבועות, ע' צ"ז-צ"ח) מוצא במשנה במנחות (ס"ח:) דוגמא לפגם בהתנהגות תלמידי ר"ע:

העומר היה מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש אין מביאין מנחות וביכורים ומנחת בהמה קודם לעומר אם הביא פסול קודם לשתי הלחם לא יביא אם הביא כשר: יתיב רבי טרפון וקא קשיא ליה מה בין קודם לעומר לקודם שתי הלחם אמר לפניו יהודה בר נחמיה לא אם אמרת קודם לעומר שכן לא הותר מכללו אצל הדיוט תאמר קודם לשתי הלחם שהותר מכללו אצל הדיוט שתק רבי טרפון צהבו פניו של רבי יהודה בן נחמיה אמר לו רבי עקיבא יהודה צהבו פניך שהשבת את זקן תמהני אם תאריך ימים אמר רבי יהודה ברבי אלעאי אותו הפרק פרס הפסח היה כשעליתי לעצרת שאלתי אחריי יהודה בן נחמיה היכן הוא ואמרו לי נפטר והלך לו

הרב נבנצאל מדייק שר' יהודה בן נחמיה היה מתלמידי ר"ע, מזה שהמשנה מזכירה את זמן מותו שהיה בין פסח לעצרת, כמו כן מדייק שהתנהגות זו היתה שורש הבעיה שפשטה בתלמידי ר"ע ולא מדובר בארוע

בודד. נקודה נוספת, מוסיף הרב נבנצאל, שבמשנה לא מבואר שר' טרפון התבייש בראותו את שמחתו של ר' יהודה בן נחמיה.

הרב נבנצאל מבאר, שיהודה בן נחמיה חטא, בזה שלא הרגיש את צער הזולת ולא השתתף בצערו של ר' טרפון, שטעה בדבר שאפי' תלמיד צעיר אינו טועה בו. והביאור בזה כמו שהזכרנו לעיל בשם הכלי יקר, ש"יוחן שם ישראל" איננו סתם מעלה, אלא זהו תנאי הכרחי לקבלת התורה, שהתורה יכולה להתקיים ולהתקבל רק אם שוררת אחדות בקרב העם, ואין הכוונה רק להעדר מחלוקות ותרעומת של האחד על השני, אלא אחדות כה חזקה עד שניתן להתייחס אל כולם כאחד, "כאיש אחד בלב אחד". בדראג זו של אחדות אין אפשרות שאחד ישמח בזמן שלשני יש צער, וכ"ש כשעסקין במשא ומתן בדברי תורה, כיון שלנצחון של האחד על השני אין מעלה כשדנין על הכלל, היות שנצחון של האחד, הינו גם הפסד לחבירו, ואין לכלל כל ריוח ממצב זה.

בברכת התורה אנו מברכים 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו', דהיינו בלשון רבים, כי התורה ניתנה לכל העם, וכאשר ח"ו ישנה תחרות אישית בין לומדי התורה, אזי לתורה זו אין קיום, ובזה שגו תלמידי ר"ע ולא השכילו להבין, שאין כל ערך בלימוד זה כשכל אחד ואחד לא מכיר בתנאי שלכולם יש חלק בתורה.

אפשר להגדיר שלביאור זה התלמידים לא הכירו בזה שלאחדות תפקיד מכריע בשמירה על המסורה ובקיום התורה.

13. ספר שפתי חכמים

חכי ונוסח לו, כי הא דמר זוטרא וכו': כי הוא סליק "לפוריי". פיי כשעלה "למנחתו" כעין "כסא ליסן. ובאגדה י"ל ונסוס דאדם כשעומד משינחו, נעשה צרי הדסה (עיי' ה"א כלל ז' סיה), ומהי' ונצרך הנוחזיר נשמות לפגרים "מתים, עיי' תוכי (צרכות י"ז ע"א) ד"ה להגיד, "הדסים" לצקרים עיי"ס, וא"כ הוה צכל צקר כאדם אחר, ולערי דידי, יכול אדם לנחול, אצל איך אדם אחר יכול לנחול לערו של חצירו, לכן אמר קודם הסיכה לנחול לכל המנער אותו. ולא נתזרר כשהולך לסיין "ציוס. אי ג"כ אמר כן ודו"ק:

14. רש"ש על מגילה דף כח/א

שם סליק יתיב ארישא דדיקלא. [1] יתכן משום דבדקל קשה לעלות כדאיתא רפ"ד דפאה לכן סליק עלי' כדי שלא יוכלו לעלות אחריו מהר:

15. בן יהוידע על מגילה דף כח/א

סליק ויתיב אדיקלא. נראה לי בס"ד הטעם על פי מה שכתב הרב עיון יעקב ז"ל, דמה ששאל לו דבר זה של כבש האחד להודיע דלא קץ בחייו ח"ו, אלא מתפלא איך צדיק שכמותו שהוא גדול הדור המיוחד שבדודו לא נתפס בעון הדור שהאריך ימים כל כך, ורצונו לידע הדברים שהגינו עליו, כי תורה היא וללמוד הוא צריך, ולעולם רבי עקיבא ידע להאי דרשא דמיוחד שבעדרו, ורק עשה זה בתורת שאלה כדי לעורר אותו על כונתו בשאלה הראשונה ששאל במה הארכת ימים, עכ"ד עיין שם. [2] ולפי זה מובן שפיר הטעם דיתיב אדיקלא, שהוא התמר שנמשל בו הצדיק דכתיב [תהלים צ"ב י"ג] צדיק כתמר יפרח, ורצונו לומר בשביל שאני רואה אותך צדיק גדול וגבוה מכל אדם כתמר זה, לכן אני מתפלא על אשר לא נענשת בעון הדור, ורצונו לדעת המידות שהגינו עליך. גם רמז כתמר שאין יד אדם נוגעת בפירותיו מחמת גובהו, כן הוא לא נגע בו כלום מחטאות בני האדם שבדור הזה:

16. דף על הדף קידושין דף נט עמוד א

בגמל: גידל לא נחית לה דכתיב ושונא מתנות יחיה. במגן אבות (פירוש על פרקי אבות) מפרש, דלפיכך נאמר 'שונא מתנות' ולא 'מי שאינו מקבל מתנות', כי יתכן שגם מקבל מתנות יחיה, באם נוטל את המתנות למרות ששונאם, בשביל האהבה שאוהב את התורה, ומחמת חוסר ברירה נוטל את המתנות.

17. ספר שפתי חכמים

דבתיב (משלי ט"ו כ"ז) ושונא מתנות יחיה. י"ל לפי שהוא "שונא" מתנות, ונשאר צעניו, ועני חסוד כות (רש"י זראשית כ"ט י"ח), לכן נסכר מדה כ"מ "יחיה. וכעין זה פי ולדקה תליל ממות (משלי י"ז י"ח די) מאחר שנותן לדקה והליל ממות לעני שהיה חסוד כות, לכן נמכ"מ תליל לנותן ממות. א"נ י"ל ושונא מתנות יחיה, שהרי כחזו הקפריס טעם לילירת האדם צזה העולם שלא יהי "נהנה" מנהמא דכיסופא צמקום אולר הנשמות, אלא שיהני מיגיעו כפו תורה ומלות ומע"ט שצוה"ז (מפרשים), נמלא שחי אדם צוה"ז מלמד להיות שונא מתנות, דמי שאינו שונא מתנות, הרי נשמחו יכול להיות נשאר שם צאולר הנשמות, וזה הכוני "שונא" מתנות ר"ל מי ששונא מתנות, מלך הדין "יחיה כמותן: כל המעציר על מדותיו מעצירין ממנו כל פשעיו.

18. שערים מצויינים בהלכה

כי הוו משדרי ליה מתנות לא שקיל כו' שונא מתנות יחיה. קשה א"כ היאך חייבה התורה ליתן צדקה לעני הרי מקצרים בזה ימי חייו. וכתב בשו"ת חיים שאל (סי' עד-מב) דבעני אדרבה הוא עושה טובה יותר עם הבעה"ב הנותן, דמצינו דרשת חז"ל במ"ד (רות ב-ט) עה"כ "ושם האיש אשר עשיתי עמו", יותר ממה שבעה"ב עושה עם העני, עושה העני עם הבעה"ב. [וגם כתיב (ראה טו-י) "נתון תתן לו... כי בגלל הדבר הזה יברכך ה'א בכל מעשך וגו'". ובעיקר הענין דשונא מתנות יחיה הארכנו הרבה במס' קידושין (נט. ד"ה רב גידל) ובמס' חולין (מד: ד"ה אמר).

19. דף על הדף קידושין דף נט עמוד א

במועדים וזמנים (ח"ב סי' קפ"ו בהג"ה) מסופק במקבל משלוח מנות בפורים ואינו מחזיר להשולח משלוח מנות, אם הוא עדיין בכלל "שונא מתנות יחיה", וכתב שם דנראה דשונא מתנות יחיה הוא משום שע"י המתנות מנכין לאדם מזכויותיו יותר ממה שמנכין למרויה במעשי ידיו, ולכן במקום שמזכה חבירו במצוה ע"י קבלתו, דכל המרבה במשלוח מנות משובח דמקיים מצוה טפי, אין מנכין מזכויותיו רק אדרבא נוסף לו זכות, ועע"ש.

20. ספר שפתי חכמים

מלך הדין "יחיה כמותן: כל המעציר על מדותיו מעצירין ממנו כל פשעיו. ע"י רש"י ד"ה ולא עמדת. והא דאמרינן (יומא כ"ג ע"א) כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כחש אינו ת"ח, לוקימנא צמילי דשמית וכו' עיי"ש. לכאורי הא

21. רבי עקיבא איגר מסכת מגילה דף כח עמוד א

שם להסתכל בצלם. דוקא להסתכל בו ביותר ולהתבונן בו בצלמו ובדמותו אבל ראה בעלמא שרי. מ"א סס"י רכ"ה.

22. מהרש"א על מגילה דף כח/א

אסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע כו'. והוא כענין קללת אלהים תלוי וגו' וע"פ חכמי המקובלים כי הכרת פניהם ענתה במ שיש בצלם דמות מראה אדם צורה רוחנית לטוב או לרע כפי מעשיו לצד הטהרה או לצד הטומאה ואסור להסתכל לצד הטומאה ע"ד אל תפנו אל האלילים ומה"ט קאמר בסמוך דלא אסתכלי בעובדי כוכבים דצורתו מצד הטומאה ומייתי ליה שנ' לולא פני גו' אם אביט ואם אראך שהוא לשון כפול מורה גם על הצורה הרוחנית לצד הטומאה:

23. טורי אבן מסכת מגילה דף כח עמוד א

מימי לא נסתכלתי בדמות אדם רשע וכו'. ואף על גב דאסור להסתכל בדמות אדם רשע. מ"מ אי אפשר לרוב עולם לזהר בזה והיינו רבותא דידיה. והא דאמר ר"א עיניו כהות ויליף לה מיצחק ודאי יצחק טעה וסבר שעשו צדיק גמור הוא כדאמר בבראשית רבה ויאבה יצחק את עשו כי ציד בפיו שהי' צד את אביו בדברי פיו שהי' שאלו אבא כיצד מעשרין את התבן וסבור אביו שהוא מדקדק במצות. והא דאמר בפ"ק (דף ו') אמר יצחק לפני הקדוש ברוך הוא יוחן עשו א"ל רשע הוא היינו לאחר שכהו עיניו הודיעו לו זה, תדע שהרי אחר שכהו עיניו רצה לברכו אלמא עדיין החזיקו בחזקת צדיק. והא דמשני הא והא גרמא ליה ק"ל דא"כ היכי יליף מיצחק דעיניו כהות כיון דהתם הי' גרם אחר נמי קללות של אבימלך. ועוד קשה מנ"ל דהא והא גרמו ליה דלמא חדא מנייהו לחוד. ועוד קשה כיון דאיסור הסתכלות רשע נפקא ליה מאלישע ומשאת פני רשע מנ"ל כלל דקללות הדיוט מילתא היא ומהא דיצחק א"ל דהסתכלות עשו לחוד גרמה לו. וי"ל דמשום דהסתכל בעשו לחוד כיון שהי' שוגג שהי' סבור שהוא צדיק כדפי' לא היו עיניו כהות אלא שהקללה נמי גרמה לו, ואי משום קללה לחוד צדיק גמור כיצחק לא הי' פוגע בו קללות הדיוט תדע שהרי אבימלך קילל את שרה ואפי"ה לא עשה לה קללתו רושם ובע"כ ה"ט שהיתה צדקת גמורה, וה"ה יצחק נמי אי לאו שגגת הסתכלות דגרמה לו נמי לא היו עיניו כהות אלא ודאי הא והא גרמו ליה:

24. תוספות מסכת מגילה דף כח עמוד א

תיתי לי דלא עבדי שותפות עם הכותי - אפי' בענין שאינו יכול לבא לידי שבועה ואפילו יחול עליו שבועה פטרנו דשרי בשאר בני אדם אפ"ה לא היה רוצה לעשות.

25. קרן אורה על מסכת תענית דף כ/ב

מאי הוי עובדא דרב אדא בר אהבה כו' מימי לא הקפדתי כו'. הנה כל המדות הללו הם סגולים לאריכות ימיו של אדם כי תלמידיו שאלו אותו על הפלגת אריכות ימיו מזה נדע החברה הנעימה אשר בין גופו הנוצר מאדמה עם נשמתו שהיא חלק אלוה ממעל ומקובל לפני' דירתה בבית חומר ע"ז השיב להם מדותיו הטובים אשר על ידן יתחזקו אשיות וחומת הבית חומר ויהיה מזדור נאה לבת מלך מלכו של עולם הנשמה הטהורה ולא יצר לה המקום...

26. ספר באר מים חיים - פרשת כי תשא - פרק לב

עוד יאמר ויחל משה וגו'. על דרך שאמר רבי זירא (במגילה כ"ח.) מימי לא הקפדתי בתוך ביתי וכו'. ולשון בתוך ביתי לכאורה אינו מובן והיה די לומר מימי לא הקפדתי. ואמנם באמת כי גם במדת הכעס המגונה מאוד מאוד מכל מקום צריך האדם להשתמש בה לפעמים לצורך עבודת גבוה כמו לכעוס על עוברי רצונו יתברך שמו וכדומה בדבר מצוה וכמאמר חז"ל (ברכות ס"ג.) בפסוק (משלי ג', ו') בכל דרכיך דעהו, זה פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה ואמר רבא אפילו לדבר עבירה וכו'. וכיוונו על זה וכיוצא בזה שאף שהיא עבירה חמורה ממדות הרעות, מכל מקום אם ישתמש האדם בה באמת לצורך גבוה שלא לשם הנאתו ותאוותו בשום אופן רק לשם שמים הרי מתוק ומקובל הוא כאשר כתבנו במקום אחר. ועיין בדברי קדוש העליון הרמב"ם ז"ל (בפירוש המשניות ברכות פרק ט' משנה א') בפירוש אומרם ואהבת את ה' אלהיך בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע וכו' שהוא על דרך אומרם גדולה עבירה לשמה עיין שם. הרי שהוא עבודה גדולה ביחוד השם ובודאי גם הקדוש רבי זירא השתמש בזה לצורך גבוה (כי בודאי ר' זירא היה מקיים והלכת בדרכיו, והבן). ואמנם התפאר רבי זירא שמעולם לא הקפיד בתוך ביתו פירוש בפנימיותו בלבבו לא היה בו שום הקפדה כל דהוא רק

מבחוץ היה נראה כמתכעס לפניו שיעשו כחפצו לשם שמים. וגם משה ידע זה שבודאי לא יצא הקצף מלפניו ה' ח"ו לכלות את ישראל מלב ולב כביכול, רק מבחוץ בפני ה' היה מראה כעסו בכדי שיראו ישראל ויחזרו בתשובה ובפרט לאשר שאמרו חז"ל (עבודה זרה ד' ע"ב) שלא היו ישראל

ראוין לאותו מעשה אלא בכדי להורות תשובה וכו', ולזה יחל משה את פני ה' אלהיו שעל כן חילה משה ונשא לכו להתפלל לפי שידע שרק את פני ה' אלהיו פירוש שמה שה' הוא אלהיו בבחינת הדין והכעס הוא רק בפנים מבחוץ לאיים את ישראל אבל לא כן בפנימיות הלב כביכול כי אל רחום ה' ורב חסד, רק שצריך להראות הכעס לפנים בכדי שייראו מלפניו ויחזרו בתשובה אליו:

27. ספר שפתי חכמים

כן: מימי לא הקפדתי צתוך ציתי. והטעם שהרי ולא הקפדן עלמד (אצות פ"ג מ"ו). ואפילו "צתוך" ציתי, ר"ל זלנעה, הגם שאין צוטה לצני ציתי, וכל סכן צפרהסי צפני אחריס. ומסתבר דוקי צנילי "דעלמא, אצל צנילי "דשניא ודאי הקפיד והוכיח צענוה: ולא לעדתי וכו'. צדיק אמר כן שהוא רק

28. מהרש"א על מגילה דף כח/א

ולא צעדתי בפני כו'. דבכמה מקומות אמרו דאין לאדם להלוך לפני מי שגדול ממנו אבל אמרו בפרק א"ל הממונה בג' המהלכין בדרך הרב באמצע והגדול בימינו והקטן משמאלו וקאמר דמ"מ כשהלכתי כן עם רבי נזהרתי בזה דאפילו צעד א' לא הלכתי בפני מי שגדול ממני:

29. שערים מצויינים בהלכה

משנה ביהכ"נ שחרב כו' שנאמר והשמותי אני את מקדשכם, קדושתן גם כשהן שוממין. ע"י בר"ן (ריש פרקין) דקדושת ביהכ"נ מדרבנן. וא"כ דרשה דהכא אסמכתא הוא. והיראים (סי' שכד) כתב שהוא דאורייתא. ובפמ"ג (מ"ז סי' קנג סק"א) כתב בזה"ל, "ודע כי קדושת ביהכ"נ דרבנן הוא". וכ"כ בשו"ת בית שלמה (ח"א סי' כח). ועוד כתב שם (סי' כד) דאע"פ שהוא דרבנן מ"מ קדושה זו חמיר. ובחיי אדם (כלל יז) כתב שהוא מן התורה.

30. שו"ע או"ח סימן קנא

(ג) אין ישנים בבהכ"נ, אפי' שינת עראי, אבל בבית המדרש, מותר:

31. תוספות מסכת מגילה דף כח עמוד א

ועוד א"ר יהודה בית הכנסת שחרב - קשה מאי ועוד דהא לעיל הוה מקיל טפי מחכמים והכא הוא מחמיר ואם כן מאי ועוד וי"ל דקאי אהא דאמר ר' יהודה ברישא מוכרין אותו לשם חצר ודוקא לשם חצר קאמר אבל סתם אינה יורדת מקדושתה והיינו ועוד דאמר ר' יהודה כלומר ועוד חומרא אחרת מלבד הראשונה.

32. תוספות מסכת מגילה דף כח עמוד א

אין אוכלין ואין שותין בהן - והא דאמר בריש ערבי פסחים (פסחים דף קא. ושם) דאורחין אכלו ושתו בבי כנישתא רוצה לומר בחדר הסמוכה לבית הכנסת.

33. שו"ע או"ח סימן קנא

(א) בתי כנסיות ובתי מדרשות, אין נוהגין בהם קלות ראש כגון: שחוק והתול ושיחה בטילה, ואין אוכלים ושותים בהם

34. ביאור הלכה על או"ח סימן קנא

ואין אוכלין ושותין בהם - אסור לשתות מים בביהכ"נ ובביהמ"ד למי שאינו ת"ח תשובת רשב"ש סימן רע"ד והמנהג עתה ששותין העם מים בביהכ"נ [ברכי יוסף] ואפשר שסומכין העולם על הסוברין דבתי כנסיות שבח"ל על תנאי הן עשויין ומועיל אף בישובן. ולפ"ז בא"י אין טעם להתיר ונראה דמי שלומד בביהמ"ד אפילו שלא בקביעות יש להקל בזה כשצמא לשתות די"ל דהוי בזה צורך מצוה כדי שלא יתבטל מלמודו וכדבסעיף ד'. ועצם הדין דאכילה לא נזכר בשו"ע אם דוקא קבע או אפי' עראי אסור ועיין בס"ג דלענין שינה בביהכ"נ נזכר דאפילו עראי אסור ופה לא נזכר ש"מ לכאורה דוקא קבע או דילמא דאפילו עראי לא עדיף עכ"פ משתיה ומ"מ צ"ע:

35. תוספות מסכת מגילה דף כח עמוד ב

בתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשויין - רוצה לומר כל זמן שהן בטליון דהא חזינן בברייתא דלעיל וגם שהאמוראים לא היו רוצים ליכנס בהן בגשמים מפני גשמים אלא משום דשמעתא בעי צילותא **והכא מיירי כשחרב דאז מהני התנאי** ודווקא לאותן שבבבל מהני התנאי שהרי לעת בא גואל במהרה בימינו תפקע קדושתן אבל לאותן שבארץ ישראל לא מהני תנאי שהרי קדושתן לעולם קיימת וא"ת כיון דמהני תנאי לאותן שבבבל א"כ קשה מההיא דלעיל (דף כו:) דרבינא דהוה ליה בי כנישתא בארעיה ואמר ליה רב אשי זיל זבנה משבעה טובי העיר ואמאי איצטריך לעשות כן אחר שנחרב וי"ל משום דזרעה דזריעה הוי קלות ראש ביותר ועגמת נפש ומשום הכי אסור אפי' בחורבנה.

36. פתח עינים מסכת מגילה דף כח עמוד ב

בתי כנסיות שבבבל וכו' כתבו התוס' דמיירי כשחרב וכו' דהא לעת בא גואל במהרה בימינו תפקע קדושתן וכו' וק' דהא אמרו רז"ל בתי כנסיות שבח"ל עתידין לבא בא"י ויש מתרצין דבתי כנסיות שבח"ל כשהן בישובן הוא דעתידין וכו' אבל אם נחרבו לעתיד פקעה קדושתן. לקוטי מהר"א פליף כ"י:

37. שערים מצויינים בהלכה

והרי אמרין במס' מו"ק (יח.) שברית כרותה לשפתים, ואמרין נמי במס' ברכות (יט.) לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן. ועי' במהרש"א שפי' באופן אחר. וכן משמע מהר"ן. ונראה ליישב קצת דברי רש"י, דמצינו במס' עירובין (סז.) דרב חסדא מרתען שיפוותיה ממתנייתא דרב ששת, ורב ששת מרתען כוליה גופיה מפלפוליה דרב חסדא, פי' דרב ששת היה בקי גדול, ורב חסדא היה חריף ומפלפל גדול, וכל אחד מתבטל לגבי חבירו, ולכן רב חסדא כשלמד עם תלמידיו ודיברו בענין הספד של רבים דהיינו גדול הדור, רמו להם דגדול הדור היינו רב ששת, וזהו הספד של רבים, ורב ששת בשעת הלימוד עם תלמידיו, רמו להם דגדול הדור הוא רב חסדא, ולכן קתני מחוי ולא קתני דאמר משום שהיה רק רמו. ועי' מה שכתבנו במס' עירובין (שם) בענין רב ששת ורב חסדא.

ה"ד הספידא דרבים, מחוי רב חסדא כגון הספידא דקאי ביה רב ששת, מחוי רב ששת כגון הספידא דקאי ביה רב חסדא. פרש"י אם ימות אדם אחד בי רב ששת. והנה כל הלומד גמרא ורש"י זו משתומם, היאך רמזו והראו אחד על חבירו בענין זה,

כן, אלא ללמוד, שנענין כזה לא יהי ענותן: ריש לקיש כפדיה להווא לורצא מרצנן דשכיח צארעא דישראל ווי חקרא ארעא דישראל גזרי רצא. צאגדה י"ל דווי שיש לו אהצת ישראל הגס שהווא גדול צהכונה וצעושר, לפיה הווא ננאל תמיד צסוקי ישראל, לראות ונה הן לריכין, להיעצ עמיהם וכעין ויגדל משה וילא אל אחיו וירא צקצנותם כפרש"י (סמות צי י"א), וכשנת מרנישים חקרונו צסוקי ישראל, וחילופיהם צגולה, והיינו ריש לקיש "כפדיה להווא לורצא מרצנן דשכיח צארעא דישראל, ר"ל שהיה לו אהצת ישראל ותמיד ננאל צוקוס סוק ישראל, (שהנוקוס והסוק שישראל דריס סס וכן צית המדרש ונכונה ארעא דישראל) לכן כשנת כפודה ווי "חקרא ארעא דישראל ר"ל הסוק של ישראל וצהמ"ד מרנישים חקרונ גצרא רצא:

39. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן לב

חשיבות לימוד הגמרא ומהותו

למע"כ ידידי הרה"ג שלט"א בברכת שלום וברכה וכט"ס. דבר מה שהערת, הנה ידוע ענין חשיבות גמרא שאיתא בס"פ אלו מציאות (בבא מציעא ל"ג ע"א) שאין לך מצוה (שם איתא מדה) גדולה מזו, שהוא בירור טעמי ההלכות, ובירור טעמי המחלוקת. ובמקומות הרבה קרא ללימוד הגמרא שימוש תלמידי חכמים, בברכות דף מ"ז ע"ב על הא דאחרים אומרים אפילו קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים הרי זה עם הארץ, פרש"י הוא הגמרא התלויה בסברא שהיו נותנים לדברי משנה טעם והיו מתאספים יחד ועוסקים בכך והיא דוגמת הגמרא שסידרו האמוראים. וכן הוא בסוטה דף כ"ב ע"א, היכי דמי רשע ערום וכו', עולא אמר זה שקרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים וכו'. ופירש רש"י, ללמוד סברת הגמרא בטעמי המשנה מה הם, רשע הוא שאין תורתו על בורייה ואין ללמוד הימנו שעל ידי הטעמים יש חילוק באיסור והיתר, ובדיני ממונות לזכות ולחייב, ובטהרות לטמא ולטהר, כדאמר בכמה דוכתי מ"ט אמר מר הכי ומר הכי, ואמר מאי בנייהו איכא בנייהו כך וכך, וערום הוא שהשומע את קולו שונה משנתינו כסבור הוא שבקי בטעמיהם ונוהגין בו כבוד כתלמידי חכמים. ועיין במגילה דף כ"ח ע"ב ההוא דהוי תני הלכתא סיפרא וספרי ותוספתא ושכיב, אתו ואמרו ליה לרב נחמן ליספדיה מר, אמר היכי נספדיה, הי צנא דמלי סיפרי דחסר, ברש"י אינו אלא כסל שמילאוהו ספרים, ואין מבין מה בתוכה, אף שונה הלכות ולא שימש תלמידי חכמים ללמוד, שיבינוהו טעמי משנה, ופעמים שדברי משנה סותרין זה את זה, וצריך לתרצה, כגון הכא במאי עסקינן, וכגון הא מני רבי פלוני היא, וכגון היסורי מיתסרא, אינו יודע מה שונה. ועוד הרבה מקומות (שבת י"ג ע"ב רש"י ד"ה ושימש תלמידי חכמים - להסבירו סתומות המשנה וטעמיה והוא הנקרא תלמוד. יומא פ"ו ע"א רש"י ד"ה ומשמש תלמידי חכמים - ללמוד תלמוד היא יישוב טעמי המשניות ומה טעמן ומהיכן למדו. מגילה כ"ו ע"ב רש"י ד"ה ואפילו שונה הלכות - כלומר אפילו לא שימש תלמידי חכמים בהתלמוד ובגמרא אלא במשניות ובברייתות. חולין מ"ה ע"ב רש"י ד"ה ושמש תלמידי חכמים - גמר לתרץ טעמי המשנה ומשניות הסותרות זו את זו והיינו גמרא). וכבר אמרתי כמה פעמים (על בזה מש"כ באגרות או"ח ה"ד סי' ל"ט ד"ה וגם אמרתי) שאף בזמנינו שכבר נכתב כל הש"ס וגם פסקי הגאונים ברי"ף ורמב"ם ורא"ש וטור וש"ע עם כל המפרשים שעליהו, איכא גם לנו תורה שבעל פה שלא נכתב עדיין, ואי אפשר לידע התורה על בוריה בלא שימוש תלמידי חכמים. שלכן נקרא גמרא שימוש תלמידי חכמים, משום שצריך להבין דברים הכתובים איך לקולטם במוחו, שלזה צריך רב שיסביר ההלכה לפי סוגיית הגמ' בפה ממש, וגם חברים שיתחדדו בזה שישמעו איך מבינים כל אחד לאחד שנקלט במומו/במוחו/הדברים ששמעו, וגם מה שהבינו בעצמם לפי ערך ההבנה שלמדו מרבם גם בעניינים אחרים שלמדו גם כל הענין בעצמם. וזהו עיקר הגדול בלימוד התורה, שזה שייך להתחדש כל ימיו, אף בימי זקנה ושיבה ולהתגדל בכל יום יותר מכפי שהיה אתמול שגעשה לעצמו תרוייהו רב ותלמיד. ולבחינת לימוד זה אם עלה יפה אצלו, הוא שיתגוע כל אחד להתעמק יותר ויותר לפי הדרך שכבר קלטה מוחו משמיעת השיעורים אף שהיו בעניינים אחרים. ולמצוא דברים הצריכים ביאור, וגם קושיות באיזה סוגיא, ולתרצם ולהסבירם לחבריו בעל פה ולפעמים גם לכותבם, שזוהי יבחנו שנתגדלו, ויראו להתגדל עוד יותר ויותר עד למדרגת גברא רבא. בידדות, משה פיינשטיין.

40. ספר תפארת שלמה - על התורה - לקוטים - פרשית בראשית

דהנה עיקר העבודה היא המעשה וכדרך שאמרו חכ"ל (אבות א, יז) לא המדרש עיקר אלא המעשה (שם ב, ב) וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה היינו שרוצה לצאת בלימוד לבד סופה בטלה. ובזה פרשתי דברי הש"ס (פסחים נ, א) אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו מאי הוא הפי' בזה מי הוא שתלמודו בידו הלא כל בני אדם תלמודם בראשם. אך הוא הדבר אשר בארנו היינו שתלמודו בידו שבא לידי מעשה ועשה בידים מה שלמד. (חסר הסיום. ועוד נמצא במ"א דיבור המתחיל). (מכת"ק):

פ"ז וי"ג) ולו מניחך להשתמש אותי: **גמור** מיני הא מילת' ננות ישראל החונירו על עלמן וכו'. ולמד דוקי ענין זה לפי שהיו הולכים נחנה, וקום טבילת ננות ישראל אחר טישנו ז' נקיים. ובאגדה י"ל "ננות ישראל זו כנסת ישראל הכשרים" הן "החמירו" על "עלמן", שאפילו "רוחות" טיפת דם "כחדל, ר"ל כשעושיין עזירה אפילו היא קטנה ונאד כמסל כטיפת דם כחדל, "יושנת" עליו לתקנו, "שצעה" נקיים, ר"ל בכל מיני תקונת תשובה. חרדל (זענפד זלע"ז):

1. בית יוסף על או"ח סימן קנא

דמקדש מעט שלנו יש לנהוג בו מקצת קדושה ומעין קדושת היכל עכ"ל (ב):

2. ספר נתיבות עולם א - נתיב העבודה - פרק ה

כאשר משכים ומעריב לבית הכנסת גורם לו החיים, כי השם יתברך הוא אלקים חיים וכאשר האדם בא לביתו ראוי לו החיים כדכתיב בקרא (משלי ח') כי מוצאי מצא חיים. ודבר זה נקרא כי מצא השם יתברך כי הליכה לבית השם יתברך להתפלל בעשרה נקרא זה שמצא השם יתברך, כמו מי שנכנס לביתו של בעל הבית יאמר שמצא בעל הבית, ומפני שהוא אלקים חיים אשר מוצא אותו דבק בחיים לגמרי כמו שיתבאר, וזה שאמר כי מוצאי מצא חיים ר"ל כי מוצאו הם מתדבקים בו וראוי להם החיים כדכתיב (דברים ד') **ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים...** וזה כי השם יתברך מצוי בבית הכנסת כמו שאמרו ז"ל (מגילה כ"ט ע"א) כי בית הכנסת הוא מקדש מעט ולכן השם יתברך מצוי בבית הכנסת, ולפיכך כאשר הולך לבית הכנסת הוא נמשך אל השם יתברך להיות לו דביקות בו יתברך

3. ספר נתיבות עולם א - נתיב העבודה - פרק ה

ואמר גם כן שלא יהיה זו מבתי כנסיות ומבתי מדרשות ואם אתה עושה כך אתה מקבל פני שכינה... דיבוק השכינה פנים אל פנים, וזה שאמר כי מוצאי מצא חיים, כי כאשר יש לו דביקות בו כתיב ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום ובוה מקבל פני שכינה גם כן. ואמר עוד כי הוא מקבל ברכות כדכתיב ויפק רצון מאת ה', ודבר זה ידוע בחכמה כי יש לו דביקות בו עד רצון העליון זה שהוא מצוי בבית הכנסת

4. ספר חרדים - פרק ט

יט) להיות בבית המקדש במורא וכובד ראש מאימת השי"ת השוכן בתוכו שנאמר ומקדשי תיראו (ויקרא כו, ב). ואמרו בתורת כהנים את מקדשיכם לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות שבכל מקום, דעליהו כתיב ואהי להם למקדש מעט, אין נוהגין בהם קלות ראש, כגון שחוק והלתול ושיחה בטילה. ועונש העובר על זה גדול מאד כדאיתא בזהר ... וכבוד עונש השם אפילו שלא בשעת התפלה, כי כן לשון הזוהר (ת"ב קלא ב) מאן דמשתעי בבי כנשתא [וזה] מפני אימת השוכן בו יתברך, דהא כתיב במקום גילוי שכינה קול דממה דקה. וכתב סמ"ק דיש לאדם לדון ק"ו מהגויים העומדים בבית תיפלותם שעומדים כאלמים, וכן כתב הכלבו, לכן יש לאדם ללמוד ק"ו לעומדים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה

5. ספר עבודת ישראל - פרקי אבות פרק חמישי

... ובודאי שכל בית הכנסת ובית המדרש מכוון כנגד בית הכנסת ובית המדרש של מעלה והתפילות עולין למעלה לבית הכנסת ולבית המדרש של מעלה. לכן צריך להזהר שלא לדבר בבית הכנסת שום דיבור קל חוץ מן התפילה, כי כשמדבר דברים בטלים דומה כמי שמדבר עם המלך והופך פניו ממנו ואומר אדוני המלך אי אפשר לדבר עמך רק אדבר חפצי ובוה הוי דוחק רגלי השכינה ח"ו. ואף שאר העם המתפללין בכוונה תפלתן, גם כן יוכל להיות שלא תקובל ח"ו תפלתם בעון האחרים, ומכל שכן בשעת חזרת הש"ץ ובשעת קריאת התורה שצריך לשמוע דברי הש"ץ...

6. נפש החיים שער א פרק ד

כי הלא נ"נ וטיטוס לא עשו במעשיה' שום פגם וקלקול כלל למעלה כי לא להם חלק ושורש בעולמות העליונים שיהו יכולים לנגוע שם כלל במעשיהם. רק שבחטאינו נתמעט ותש כביכול כח גבורה של מעלה. את מקדש ה' טמאו כביכול המקדש העליון. ועי"כ היה להם כח לנ"נ וטיטוס להחריב המקדש של מטה המכוון נגד המקד' של מעלה כמו שארז"ל (איכ' רבת') קמחא טחינא טחינת. הרי כי עונותינו החריבו נוה מעלה עולמות עליונים הקדושים. והמה החריבו רק נוה מטה...

7. דף על הדף מגילה דף כח עמוד ב

בגמ': כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב שנאמר הליכות עולם לו - אל תקרי הליכות אלא הלכות. כתב הגאון ר' שלמה זלמן אויערבך זצ"ל (בקובץ ישורון) (כרך טו ע' שפא והלאה):

דברי חכמינו ז"ל צריכים לימוד ועיון מדוקדק בכל תיבה ותיבה מדבריהם הקדושים, ויש לנו להתבונן היטב במימרא זו, מה שאמר כל השונה הלכות - ולא כל הלומד תורה בכל יום. וגם למה אמר הלכות לשון רבים. **ומה מעליות בדבר זה ששונה הלכות בכל יום ויום - תדיר. ומה יפה כחו של השונה הלכות בכל יום עד כי ניתנה הבטחה שהוא בן העולם הבא.** וכן יש לנו להבין ולהשכיל ביאור הילפותא מקרא דהליכות עולם לו במה איירי הפסוק. ואיך הוא נלמד לזה השונה הלכות בכל יום.

אמנם צריך האדם לידע, כי בלומדו את תורת ה' ובעמלו ויגיעו בדברי אלקים חיים, אינו עוסק בחכמה בלבד, כי תורת ה' - תורת חיים היא, ואם לא ידע וירגיש שהתורה היא חייו, והיא זו המוליכתו ונותנת לו דרך בטוחה בחייו, הרי סימן הוא לו כי לא זכה להתקרב אל הקדוש, ואין הדברים אמורים על הלומד תורה ואינו מקיים ח"ו, שעליו אמרו ז"ל (ירושלמי שבת א' ב') נוה לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא בא לאויר העולם. **אלא גם הלומד תורה ומקיים המצוות כתיקונם, צריך עם זה להרגיש ולחוש כי דיני התורה והלכותיה, אינם הלכות וחיובים גרידא, לקיים ציווי השי"ת, אלא הם הלכות המוליכות אותו. ולא די בזה שהוא לומד את התורה,**

אלא העיקר הוא שהתורה היא תלמדנו. והוא ביאור הכתוב (תהלים ק"ט, קה קו) נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי - נשבעתי ואקימה לשמור משפטי צדקך. כי אחר הידיעה וההרגשה בחוש, כי התורה היא נר לרגלי ואור לנתיבתי חייו, ובלא תורה ומצוות הרי הוא מתהלך בחושך, רק אז הוא מתחבר ומתקשר עם התורה, להשבע על קיום מצוותיה של תורה. ומתוך כך, כל הנהגותיו והליכותיו הם לאורה של תורה ולא באור של השקפות זרות. ורק באופן זה תורת חיים היא, ועל זה הוא שאמרו ז"ל (ע"ז ט, א) מתחילה נקראת תורת ה', ולאחר שעמל בה נקראת תורתו. כי זו היא המטרה הנרצית, להתחבר אל התורה, שתעשה לקניינו וחלק מעצמותו ומהות חייו.

והרי אמרו ז"ל (מכות דף כ"ג ב') רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל - לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. וכבר פירשו בשם הגר"א, לזכות את ישראל - היינו לזכך את ישראל. ועל דרך מה שאמרו ז"ל (מדרש רבה פרשת אמור) על הפסוק אמרת ה' צרופה - לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את ישראל. ועיין ברמב"ן בפ' לתורה (דברים כ"ב, ו') מה שהאריך בענין זה. וכך הוא בענין לימוד התורה כמו שאמרו ז"ל (קידושין דף ל"ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. וביאר במסילת ישרים (פרק ה') כי אם הוא עוסק בתורה, בראותו דרכיה צויה ואזהרותיה, הנה סוף סוף מאליו יתחדש בו התעוררות שיביאנהו על הדרך הטובה. וזה ביאור אמרם ז"ל (נדרים כ"ב ב') אלמלא חטאו ישראל, לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, מפני שערכה של ארץ ישראל הוא. והיינו כי כפי מה שנתרחקו ישראל, והסתר פניו ית' גדול, הרי זקוקים הם ליותר וזכור וצירוף עד הגיעם לבית ה', ומחשית השי"ת הוא, כי כפי מה שנתרחקו כך הונחו בעדם יותר מסילות ודרכים לצרף את עצמם, עד שיוכלו בכל דרכיהם להתקרב אל הדרך המוליכה אליו ית', להתדבק באור פני מלך חיים. וכל זה הוא בכלל אמרם ז"ל רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות.

וכאשר יתבונן האדם בתורה, יראה לעיניו בכל פרט ממצוות התורה - עד כמה התורה מוכנת ומצרפת את הבריות בכל מדה יקרה ונכונה. ונזכיר פה אחד להתבונן בו, הנה בשלהי מסכת עוקצין אמרו, לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל - אלא השלום, שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום, הרי שעל ידי שנתן הקדוש ברוך הוא את התורה לישראל, על ידי כך נתברכו בשלום, כי דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. ועל ידי ההתבוננות רואים איך שהתורה מרחקת את הפירוד והמהולקת ומקרבת את השלום. (והארכנו בזה בקו' הדרן עלך - הדרן לסיום ששה סדרי משנה) ולדוגמא, מצות נר חנוכה, שהיא מצוה מדרבנן בלבד, ומ"מ אנו מוצאים בה חומרא יותר משופר וסוכה ולולב וציצית ותפילין, דהרי מבואר בירושלמי (פ"ק דפאה) בכללן אם יש לך אתה חייב, ואם אין לך אין אתה חייב בהן, ואינו מחוייב להיות מחזור על הפתחים בשביל קיום המצוה, ואילו בנר חנוכה חייב אפי' עני המתפרנס מן הצדקה, ומחזר על הפתחים בשביל קיום מצוה זו (רמב"ם פ"ב מהל' חנוכה ה"ב). וכן אמרו בגמ' (שבת דף כג, ב) דנר חנוכה קודם לקידוש היום, אף על פי דקידוש היום יש סוברים דהוא מן התורה גם על היין. **והלא מצות קידוש היום באה להורות על קדושת ישראל, דאף דהשבת קביעא וקיימא, אך רצה הקדוש ברוך הוא שישאיר יקדשו את השבת. ואעפ"כ נר חנוכה קודם משום פרסומי ניסא, וללמדנו הוא בא, עד כמה אסור לו לאדם להיות כפוי טובה, ושיהא האדם זוכר את חבריו שהטיב עמו.**

והנה אף שכל כך גדולה וחביבה מצות נר חנוכה, אך מ"מ אמרו בגמ' (שבת כג ב) נר שבת ונר חנוכה - נר שבת קודם, משום שלום ביתו. והרי בנר שבת אין שום מצוה בעצמותו, שהרי אפשר לאכול גם בחושך, אלא שחששו ז"ל לשלום ביתו - שלא יהיה ח"ו בבית שום קפיא, ומשום כך חייבהו בנר שבת. **והרי דבר זה מלמדנו ומאלפינו בינה ודעת, כמה גדול הוא השלום, שדוחה את נר חנוכה שהיא מצוה חביבה יותר מקידוש היום ומחוייב לחזור על הפתחים לקיימה, ומ"מ שלום ביתו עדיף, וכן מצאנו (סוכה נ"ג ב') שאמר הקדוש ברוך הוא ימחה שמי על המים, כדי לעשות שלום בית איש לאשתו. וענין השלום בבית אינו ענין פרטי, שהרי אמרו ז"ל (אבות דרבי נתן פכ"ח ג) כל המשמים שלום בתוך ביתו, כאילו משמים שלום על כל ישראל. והדבר מובן גם בפשוטו, שע"י התנהגותו בביתו, הרי הוא מסתגל להחשיב גם את זולתו, ולהיות בשלום עם כל אדם. הוי אומר, כי מתוך התבוננות בדבריה והלכותיה של תורה - הנה ההלכות נעשים לו להליכות חיים. **וזהו שאמרו ז"ל כל השונה הלכות, להורותינו, כי רק באופן זה שלומד את התורה כהלכות - שהתורה תלמדנו הליכות עולם, והליכות חייו הם ע"פ התורה, הרי הוא מצרף ומזכך את עצמו באמריה של תורה, ומובטח לו שהוא בן העולם הבא.****